

УДК: 117.72:262.13

Людмила Квік

СУСПІЛЬНЕ БЛАГО ЯК ДОМІНАНТА СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ВЧЕННЯ ПАПИ БЕНЕДИКТА XVI

Стаття присвячена актуальній проблемі досягнення суспільного блага в контексті соціально-політичного вчення папи Бенедикта XVI. Досліджено та проаналізовано основні принципи соціальної доктрини Католицької Церкви, а саме принципи солідарності та субсидіарності, які базуються на гідності людської особи. Просліджений їхній вплив на формування загального блага. Проаналізовано основні моральні чинники, якими повинна керуватися політика та досліджена її роль і завдання в досягненні суспільного блага.

Ключові слова: суспільне благо, соціальна доктрина, папа Бенедикт XVI (кардинал Йозеф Рацінгер), гідність людської особи, солідарність, субсидіарність, політика.

Lyudmila Kvik

COMMON GOODS AS A DOMINANT IN THE SOCIO-POLITICAL DOCTRINE OF THE POPE BENEDICT XVI

The article is devoted to the problem of achieving common good in the context of social and political teachings of Pope Benedict XVI. Investigated and analyzed the main principles of the social doctrine of the Catholic Church, such as the principles of solidarity and subsidiarity, based on the dignity of the human person. It traces their impact on the formation of the common good. The source base study were letters and encyclicals of Pope Benedict XVI [1, 2, 3, 8], documents of the Catholic Church [4, 5] and the research of local scientists, including S. Kyyak [6] O. Savchuk [10] D. Martsinovski [7] and others. Analysis of socio-political teachings of Pope Benedict XVI and the isolation and study of common good as dominant in his theory serves the purpose of this article.

After analyzing the socio-political doctrine of Pope Benedict XVI, which is based on the principle anthropologism and Christian humanism author says that the focus of his teaching is the common good. Pope Benedict XVI, like all social doctrine of the Catholic Church stresses the importance of true brotherly love and respect each other, because only that society can achieve the public good, which respects human dignity and political activity is directed exclusively to the harmonious development of peoples and achieving public good in a spirit of fraternal service.

Key words: public good, social doctrine, Pope Benedict XVI (Cardinal Joseph Ratzinger, the dignity of the human person, solidarity, subsidiarity, politics.

Людмила Квик

ОБЩЕСТВЕННОЕ БЛАГО КАК ДОМИНАНТА СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКОГО УЧЕНИЕ ПАПЫ БЕНЕДИКТА XVI

Статья посвящена актуальной проблеме достижения общественного блага в контексте социально-политического учения папы Бенедикта XVI. Исследованы и проанализированы основные принципы социальной доктрины Католической Церкви, а именно принципы солидарности и субсидиарности, основанные на достоинстве человеческой личности. Проследжено их влияние на формирование общего блага. Проанализированы основные моральные факторы, которыми должна руководствоваться политика и исследована ее роль и задачи в достижении общественного блага.

Ключевые слова: общественное благо, социальная доктрина, папа Бенедикт XVI (кардинал Иозеф Рацінгер), достоинство человеческой личности, солидарность, субсидиарность, политика.

Постановка проблеми. Загальне благо – це сукупність суспільних умов, завдяки яким людська спільнота має змогу зреалізувати себе колективно та індивідуально. Саме таке визначення поняттю «загальне благо» дав папа Бенедикт XVI, посилаючись на Компендіум Соціальної Доктрини Церкви, 3 травня 2008 року під час промови до учасників Пленарної асамблеї Папської академії соціальних наук [1, с. 30]. У цій промові, як і в усьому вченні, значну увагу папа Бенедикт XVI присвячує питанням соціальної доктрини Католицької Церкви, зокрема суспільному благу. Спільне благо є основним принципом соціального дискурсу Католицької Церкви у сфері соціології, економіки та політики. На сьогоднішній день папа Бенедикт XVI відомий як блискучий богослов та апологет християнської віри ХХ-ХХІ століття. Саме питанню християнської віри присвячена більшість його праць. Ще будучи кардиналом у 1981 році, він був призначений на пост префекта Конгрегації Доктрини Віри, який обіймав до обрання його Папою. Також він брав участь у Другому Ватиканському соборі як бого-

словський експерт-консультант (Peritus) кардинала Йозефа Фрінгса. Ставши папою Бенедиктом XVI, кардинал Йозеф Рацингер проявив себе також і глибоким політичним мислителем. Усі його енцикліки мають соціальний характер і значна частина праць присвячена вирішенню релігійно-суспільних викликів ХХ-ХХІ ст. Тому його соціальне вчення, у центрі якого стоїть категорія «загального блага», заслуговує на окрему увагу. Папа позиціонує суспільне добро, як добро всіх індивідуумів, добро «всіх нас», усіх сімей та проміжних груп із яких складаються громадські спільноти [3, с. 11].

Джерельною базою дослідження стали енцикліки та послання папи Бенедикта XVI [1, 2, 3, 8], документи Католицької Церкви [4, 5] та дослідження вітчизняних учених, зокрема С. Кияка [6], П. Яроцького [13], О. Савчука [10], Д. Марціновської [7] та інших.

Аналіз соціально-політичного вчення папи Бенедикта XVI і виокремлення та дослідження суспільного блага як домінанти в його вченні є **метою** нашої статті.

Виклад основного матеріалу. Теологічне значення соціальної доктрини Католицької Церкви остаточно сформувалося під час II Ватиканського собору (1962-1965 рр.) та в процесі інтерпретації його рішень у дусі католицького «аджорнаменто» за час понтифікатів папи святого Івана Павла II (1978-2005 рр.) та папи Бенедикта XVI (2005-2013 рр.). Сучасне соціальне вчення Католицької Церкви сформувало ряд положень, зокрема це спрямованість до взаємозв'язку між світським аспектом життя людини, що полягає в політичній, економічній, культурній та суспільній діяльності людини, та її прагненням реалізувати екзистенційний аспект свого життя на християнських засадах. Наступне положення полягає у вказівках та рекомендаціях, які Католицька Церква адресує всім людям «доброї волі» завданнями яких є, керуючись морально-етичними принципами, вирішення ряду нагальних соціально-економічних, політичних та екологічних проблем [10, с. 13]. За словами папи Бенедикта XVI, «соціальна доктрина Церкви освічує неперемінним світлом усі нові проблеми, що з'являються. У ній виражене пророче завдання Верховних Первосвящеників, аби по-апостольському вести Христову Церкву і розпізнавати нові вимоги євангелізації» [3, с. 18]. Відповідаючи на релігійно-суспільні виклики ХХІ століття, Католицька Церква прагне досягнення суспільного блага в дусі братерського служіння. В основі соціальної доктрини Католицької Церкви закладений християнський гуманізм, який базується на антропологічному підґрунті. Так, на пленарній зустрічі Папської Ради «Справедливість і мир», яка відбулася у грудні 2012 року у Ватикані, папа зазначив, що «соціальне вчення є інтегральною частиною євангелізаційної місії Церкви» [2]. А у своїй третій енцикліці «*Caritas in Veritate*» – «Любов у правді» (2009 р.) папа Бенедикт XVI говорить, що серцем соціальної доктрини Католицької Церкви є Любов. Кожне питання і кожне зобов'язання, які окреслені цією доктриною керуються правдивою любов'ю і з неї ж випливають, оскільки любов є найбільшою заповіддю, що заповідав Ісус Христос (пор.: Мт. 22, 36-40). Папа пояснює, що для Церкви, яка опирається на вчення Євангелія, любов є всім, бо «Бог є любов» (пор.: 1 Ів. 4, 8, 16) і все походить із любові Бога. Саме з любові Бог сотворив людину і з любові Ісус Христос пішов на жертвну смерть, щоб відкупити людство. Любов є найбільшим Божим даром для людини. «Вона (любов) надає правдивої сутності особистому відношенню з Богом і з ближнім; це – принцип не лише мікрözаємин... але і макро-ззаємин», – пояснює понтифік [3, с. 6]. Під мікрözаєминами папа має на увазі стосунки з членами сім'ї, друзями і в межах малих груп. Під макро-ззаєминами мається на увазі соціальні, політичні та економічні стосунки.

Томас Рурк, викладач політичних наук в Університеті Пенсільванії (США), досліджуючи віро-навчальну спадщину понтифіка, у своїй книзі про соціально-політичне вчення папи Бенедикта XVI «*The Social and Political Thought of Benedict XVI*» («Соціальна та політична думка Бенедикта XVI») вказує на антропологічне підґрунтя соціального вчення папи, яке впливає із трактування ним особи, як «буття ззаємин», ззаємин Бога і людини. Із такого трактування особи впливає концепція «духовності спільноти». Рурк уважає, що саме таке розуміння є основою соціальної доктрини папи Бенедикта XVI [11].

Папа вважає, що центр природи людської особи становить елемент ззаємин та спільності. Таке розуміння впливає із того, що, на думку папи, у божественній спільноті Осіб Пресвятої Трійці закладене духовне коріння спільноти людей. Саме тому, людина не є насамперед індивідуумом, яка лише згодом вступає у стосунки з іншими людьми, але навпаки, в основі людської природи лежить спільність. Така братерська спільність між людьми у своїй основі має Боже батьківство, саме тому людство має прагнути до суспільного блага, адже воно впливає з людської природи [8]. У свою чергу, як наголошує католицька соціальна доктрина, суспільне благо впливає з гідності людської особи. Тому у своєму соціальному вченні Бенедикт XVI ставить гідність особи в центрі площини на якій можна побудувати різні точки християнського соціального вчення, що формують загальне суспільне благо. У своїх поглядах про гідність людської особи понтифік солідарний із рішеннями II Ватикан-

ського собору, зокрема з душпастирською конституцією про Церкву в сучасному світі «*Gaudium et spes*» – «Радість і надія» (7 грудня 1965 р.). У своєму вченні конституція опирається на Святе Письмо і наголошує на тому, що людина була створена за образом і подобою Божою і відкуплена Ісусом Христом. Людина – це вінець Божого творіння, вона поставлена Богом над усім творінням, щоб володіти і керувати ним (пор.: Пс. 8, 5-7). Гідність людської особи є трансцендентною, оскільки *закорінена в Божому Об'явленні*. У конституції наголошується на гідності людини і крізь призму віри в Божественний задум Творця щодо людини. Із великої любові Бог дав людині, найвищому творінню, вільну волю. Також, у «*Gaudium et spes*» наголошується на тому, що Бог створив людину не самотньою істотою, оскільки «чоловіком і жінкою сотворив їх» (Бут. 1, 27), а союз Адама і Єви став першою формою спільності людей. Людина за своєю природою не є самотньою істотою, але суспільною. Вона не може жити без стосунків з іншими людьми, їй потрібне суспільство для гармонійного розвитку і вдосконалення [4, с. 342].

У своєму посланні з нагоди Всесвітнього дня миру в 2010 році папа Бенедикт XVI говорить про людську гідність, як про універсальне благо не враховуючи яке людство буде нездатне побудувати гармонійне суспільство, адже «повага до найсуттєвіших елементів людської гідності... – це передумова моральної легітимності будь-яких соціальних чи правових норм», – наголосив папа [8].

Питанню гідності людської особи також була приділена увага понтифіка на Пленарній асамблеї Папської академії соціальних наук у 2008 році. Це питання розглядали в контексті проблеми досягнення спільного блага через взаємодію важливих категорій католицької соціальної доктрини «солідарності» та «субсидіарності». Зокрема, папа у своїй доповіді розглядає взаємозв'язок між чотирма основними принципами християнського суспільного вчення, а саме гідність людської особи, субсидіарність, солідарність та досягнення спільного блага. Папа вважає, що ці реалії, які є особливо характерними для ХХ-ХХІ ст., виникають від безпосереднього контакту Євангелія з конкретними соціальними обставинами і людськими спільнотами. Вони є підставою для виявлення та пояснення таких імперативів людства, як зменшення нерівності в розподілі природних благ, охорона довкілля, розширення доступності здобуття освіти для всього населення, а також заохочення людства до сталого та гармонійного розвитку [1, с. 30]. Папа говорить про те, що принципи солідарності і субсидіарності, в основі яких закладена повага до людської гідності, покликані до пошуку загального блага в суспільстві.

Принцип субсидіарності в Компендіумі Соціальної Доктрини Церкви пояснюють як допомогу (*subsidium*) і підтримку суб'єктами вищого рівня суб'єктів нижчого рівня в суспільстві, тобто влада повинна дбати про розвиток усього населення чи окремих потребуючих груп суспільства. Цей принцип також регулює втручання влади вищого рівня і захищає від зловживань із її боку, оскільки нижчі групи населення мають право на розвиток та свободу [5, с. 124]. Субсидіарність спрямовує діяльність суспільства на підтримку місцевих спільнот.

Принцип солідарності в Компендіумі наголошує на властивій для людини соціальній природі, з якої випливають рівні гідність і права людини та спільний шлях до більшої єдності всіх народів, адже всі народи взаємозалежні на всіх рівнях. Однак сьогодні можемо спостерігати різочу нерівність між людьми та народами в усьому світі. Тому взаємовідносини між людьми повинні розвиватися за принципом солідарності між народами. Солідарність є моральною чеснотою, яка проявляється в рішучості присвятити себе спільному суспільному благу. Солідарність, як соціальна чеснота, орієнтована на досягнення спільного блага і покликана відповідально розділяти в суспільстві матеріальні і духовні блага [5, с. 129].

Саме завдяки органічній взаємодії солідарності і субсидіарності є можливим досягнення загального блага. Бенедикт XVI наголошує, що на християнах лежить відповідальність у боротьбі за мир та справедливість, вони мають обов'язок берегти і дбати про спільне благо для всього людства. Цей обов'язок впливає із Ісусового закликати любити ближнього як самого себе (пор.: Мт. 22, 25) і чинити з іншими так, як би ми хотіли, щоб чинили з нами (пор.: Лк. 6, 31). Саме ці заповіді любові спонукають людину присвятити свою діяльність для блага інших та для загального блага [1, с. 32].

Одним із багатьох чинників, які організують і покликані гармонізувати відносини між людьми, є, зокрема, політика, принципи дії якої покликані до досягнення досконалого, самодостатнього суспільного блага. Своєю метою політика повинна мати сприяння новому народженню соціального індивіда, який покликаний жити в суспільстві і для якого високою метою є загальне благо. Політична спільнота має дбати про можливість суспільства реалізувати себе як спільнота осіб орієнтована на суспільне благо [9].

У соціально-політичному вченні папи простежують антропологічний підхід до політики. Досліджуючи його думку, професор Т. Рурк вважає, що папа Бенедикт XVI розуміє політику як справу

розуму сформованого вірою. Розум повинен мати орієнтир, яким є розуміння людського життя, для того щоб мати змогу висловити моральну оцінку і діяти задля спільного блага. Також професор Рурк звертає увагу на розділення між державою і Церквою у вченні папи. Розділяючи Церкву і державу, папа спирається на слова зі Святого Письма «І він сказав їм: «Віддайте, отже, що кесареви – кесареви, а що Боже – Богові»» (Лк. 20, 25) [12]. Папа говорить, що політика має працювати задля добробуту та справедливості в суспільстві і повинна дбати про побудову миру. Він наголошує, що політик у жодному разі не повинен керуватися бажанням успіху та матеріального збагачення, але тільки добробутом суспільства. У своєму соціально-політичному вченні понтифік опирається на думку папи Івана XXIII, який закликав до побудови світової спільноти з керівним органом на чолі, де б керувалися любов'ю до загального блага людства. У своїй енцикліці «*Rerum in terris*» – «Мир на землі» (1963 р.) папа Іван XXIII говорить «моральний порядок, як його вимагає публічна влада з метою реалізації загального блага, вимагає також, щоб влада була ефективною» [1, с. 61]. Розвиваючи цю думку, Бенедикт XVI пропонує представникам влади, які несуть відповідальність, практичні рекомендації та теми для роздумів, які могли б забезпечити етичні та антропологічні рамки навколо поняття суспільного блага [1, с. 61].

Згідно з Компендіумом Соціальної доктрини Церкви фундаментальним принципом у вирішенні політичних питань є сумління. Формуючим принципом сумління є віра. Адже, на думку папи, саме віра здатна подолати сучасні соціальні виклики [10]. Саме в глибині сумління людина формує і зберігає моральні норми та цінності, на яких ґрунтується суспільний порядок. Сумління є моральним регулятором, який обмежує владу держави, яка просто не може порушувати моральні норми. Тому сумління має колосальне значення, адже його ігнорування веде до утворення тоталітарних режимів у політиці. Томас Рурк наголошує, що для понтифіка важливим є моральне суспільство, яке керується сумлінням, адже жодна інституція не зможе захистити людей від зловживання владою своїми повноваженнями. За таких обставин лише сумління може захистити суспільство [12]. Здебільшого сумління повинно керуватися любов'ю. На думку понтифіка, завдання загального добра, що натхненне любов'ю, має значно більшу вартість, аніж політичне чи просто світське завдання. Адже чим більше людина докладатиме зусиль для суспільного блага і його реальних потреб, тим більше зможе любити свого ближнього [3, с. 11].

Висновки. Проаналізувавши соціально-політичне вчення папи Бенедикта XVI, яке базується на принципі антропологізму та християнського гуманізму, можемо стверджувати, що в центрі його вчення стоїть загальне благо. Він, як і вся соціальна доктрина Католицької Церкви, наголошує на важливості правдивої братерської любові і пошани один одного, адже тільки те суспільство зможе досягнути загального блага, яке поважає людську гідність і політична діяльність якого спрямована виключно на гармонійний розвиток народів та досягнення суспільного блага в дусі братерського служіння.

Перспективи подальших досліджень полягають у необхідності дослідження віронавчальної спадщини папи Бенедикта XVI з огляду на сучасні суспільно-соціальні виклики та доміанти, проголошені сьогodнішнім папою Франциском.

Літератури:

1. Бенедикт XVI. Місце Бога у світі. Влада, політика, право / Бенедикт XVI. – Львів : «Свічадо», 2014. – 94 с.
2. Бенедикт XVI : «Соціальне вчення є інтегральною частиною євангелізаційної місії Церкви» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://rkc.lviv.ua/news_view-Benedukt_XVI_Socialne_vchennya_je_integralnoyu_chastinoyu_jevangelizacijnoi_misii_Cerkvu_-ua.
3. Венедикт XVI. Енцикліка «Любов у правді» / Венедикт XVI ; пер. з італ. О. Дверницького. – Жовква : Місіонер, 2010. – 128 с.
4. Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965) : Конституції, декрети, декларації. Коментарі ; пер. з лат. / Український католицький університет. – Львів : Свічадо, 2014. – 608 с.
5. Компендіум Соціальної доктрини Церкви. – К. : Кайрос, 2008. – 549 с.
6. Кияк С. Другий Ватиканський собор і релігійно-суспільні проблеми сучасності : Навчальний посібник / Святослав Кияк. – Жовква : Місіонер, 2011. – 304 с.
7. Марціновська Д. С. Феномен релігійної віри в католицизмі: проблемні дискурси ХХ – початку ХХІ століть : автореф. дис. на здобуття канд. філос. наук : спец. 09.00.11 «Релігієзнавство» / Д. С. Марціновська. – Київ, 2013. – 20 с.
8. Послання його святості Папи Венедикта XVI з нагоди Всесвітнього дня миру. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osbm-kyiv.com.ua/poslannya-joho-svyatosti-papy-venedykta-hvi-z-nahody-vsесvitnoho-dnya-miry/>.
9. «Про генезу спільного блага» через призму соціального вчення Церкви [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://catholicnews.org.ua/pro-genezu-spilnogo-blaga-cherez-prizmu-socialnogo-vchennya-cerkvi>.

10. Савчук О. І. Зародження та розвиток соціального вчення в українському греко-католицизмі : автореф. дис. на здобуття канд. філос. наук : спец. 09.00.11 «релігієзнавство» / О. І. Савчук. – Івано-Франківськ, 2012. – 40 с.

11. Соціальна та політична думка Бенедикта XVI (1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.credo-ua.org/2010/07/31397>.

12. Соціальна та політична думка Бенедикта XVI (2) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.credo-ua.org/2010/07/31627>.

13. Яроцький П. Проблеми Церкви й світу в рефлексіях папи Франциска / Україна-Ватикан : християнство в контексті його включення в різноманітні сфери суспільного буття. Науковий збірник. За ред. Л.Филипович і П. Яроцького. – К. : УАР, 2015. – С. 28-36.

Рецензент: науковий керівник – д-р філос. наук, д-р богослов'я (теології), професор, завідувач кафедри релігієзнавства, теології і культурології ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника» **Кияк С. Р.**